

Список використаних джерел

1. Гриншпун С.С. Организация профориентации в Великобритании / С.С.Гриншпун // Педагогические науки. – М. : Педагогика. – 2005. – №7. – С. 100-105.
2. Зінченко В.Т. Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації / В.Т.Зінченко, М.С.Янцур // Теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах. – 1998. – Вип.4. – С. 4-15.
3. Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; За ред.. В.Г.Кременя. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – С. 688-704.
4. Пономаренко О.Г. Профориєнтація молоді на сільськогосподарські професії у середніх закладах Великобританії. – [електронний ресурс]. – http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnauc_ppf/2010_155_2/10pog.pdf
5. Achilles C.M. Observations on Building Public Confidence in Educations / C. M. Achilles, M.N.Lintz, W.W.Wayson // Educational evaluation and policy analysis. – 2004. – N. 3. – P. 275-284.
6. Brodhead C. W. Image 2000: A Vision for Vocational Education / C. W. Brodhead // Vocational education journal. – 1991. – N. 1. – P. 22-25.
7. Cooperation in Higher Education in Agriculture and Rural Development at the ETSIAM/ Higher Agricultural Education and International Co-Operation: Role and Strategies of Universities // International Seminar. – Agropolis:Montpellier. – 2006. – P. 27-29.
8. Lauglo J. Vocationalisation of Secondary Education Revisited / J. Lauglo, R.Maclean // Technical and Vocational Education and Training: Issues, Concerns and Prospects. – Springer, 2005. – Vol. 1. – P. 35-40.

The problem of vocational guidance among the pupils of secondary schools in modern Britain has been considered in the article. The possibility of using the experience of Britain vocational guidance in modern Ukraine has been demonstrated by the author.

Key words: vocational guidance work, profession, pedagogical conditions, secondary school, personality.

УДК 37.013.74

*Vimer O. B.**

ІСТОРИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ІСПАНІЇ

Стаття присвячена дослідженню становлення та розвитку системи освіти в Іспанії на рубежі XIV ст. до н.е. – XIII ст. н.е. Проаналізовано еволюційний шлях розвитку змісту середньої та вищої освіти, заснування перших шкіл та університетів, окреслено комплекс чинників та умов, які вплинули на визначення системи освіти в цей період.

Ключові слова: освіта, історія, університет, становлення.

Сьогодні Європа Знань – найважливіший фактор соціального розвитку, який може забезпечити всім її громадянам необхідний рівень компетентності, допомогти усвідомити спільність цінностей, приналежність до єдиного соціального та культурного простору. Фахівці всіх галузей знання і виробництва відчувають потребу в отриманні повної об'єктивної інформації про роботу своїх колег, їх досягнення і помилки. В історії кожної країни можна простежити становлення і розвиток освіти, що впливало на культуру і традиції певного народу. Для прикладу візьмемо Іспанію – країну, яка багато чого зазнала на шляху свого становлення. До цього часу серед учених тривають суперечки про те, як відбилися на сучасному вигляді країни різні етапи її історії.

* © *Vimer O. B.*, 2013

Багато науковців, педагогів, істориків досліджують особливості розвитку освіти Іспанії в її історичному поступі (Уотт У.М., Уколова В.И., Бликштейн Л.С., Какія П. та багато ін.)

Метою цієї статті є історико-педагогічний аналіз матеріалів наукових досліджень, архівних матеріалів, що дасть можливість виокремити етапи та основні тенденції становлення і розвитку системи освіти у феодальній Іспанії.

Історики вважають, що найдавнішими пращурами іспанців є ібери та кельти. У XIV ст. до Р. Х. на Піренейський півострів прийшли фінікійці, а кількома століттями пізніше – карфагеняни, до VII ст. н. е. на території Іспанії оселилися греки. Вчені та історики вважають, що саме вони були носіями культури більш високого рівня і сприяли розвитку грамотності серед місцевого населення.

За твердженням іспанських істориків, в Іберійській Іспанії (III - II ст. до Р. Х.) вже існували «народні школи», а на північному сході Іспанії в Уеска був заснований перший університет, в якому працювали грецькі та римські викладачі. Основними дисциплінами в університеті були латинська мова, римське право, християнська релігія, культура, звичаї і традиції римлян. З моменту вторгнення (205 р. до Р. Х.) культура римлян на території Піренейського півострова швидко поширювалася. Вони вважали півострів частиною своєї імперії. Саме завдяки їм були досягнуті успіхи в розвитку сільського господарства, ремесла, будівництва шляхів, мостів, замків, водопроводів [3, с. 57].

Римський імператор Цезар Аквавій Август (63 р. до Р. Х. - 14 р. н.е.) сприяв розквіту літератури, освіти [5, с. 1091-1092] і увійшов в історію як один з найбільш блискучих керівників римської держави. За його наказом були створені перші школи в Сарагосі, Кордові, Італіці, Таррагоні, Сагунто і Лериді. Учні цих освітніх шкіл отримували початкову і середню освіту. У цей період викладаються граматики, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія і музика. Початкове навчання було доступним для більшої частини населення, в той час як середню освіту могли собі дозволити тільки ті, хто міг її оплатити. Змістом середньої освіти були основні структури мов, принципи віршування і стилістики, епічні поеми Гомера і Вергілія, вибрані вірші ліричних поетів, п'єси римських драматургів. Шляхом переказу байок і перефразування віршів учнів привчали до писемної та усної літературної мови, діти вчилися складати хвалебні та осудливі характеристики історичної особи.

Незважаючи на поширення шкільної освіти на території Римської імперії, російські дослідники історії школи та педагогіки за кордоном Л.С. Блікштейн та Г.Б. Корнетов відзначають, що один з найбільших філософів імператорського Риму Луцій Анней Сенека (4 р. до Р.Х. - 65 р. н.е.), родом з Іспанії (Кордова), критикував шкільну систему свого часу за формалізм і відсутність моральності. На думку філософа, освіта марна, якщо вона виховує тільки «розум, а не душу». Сенека стверджує, що важливіше за все виховувати в учнів самостійність мислення, вміння використовувати отримані знання: «Займайся не для того, щоб знати більше, але для того, щоб знати краще» [4, с. 1054].

Інший виходець з Іспанії Марк Фабій Квінтіліан (35 р. - 100 р.) у своїй фундаментальній праці «Виховання оратора» узагальнив педагогічний досвід, розглядав зміст освіти і методи навчального процесу. На його думку, основою освіти були граматики, риторика і так звані «вільні мистецтва» – геометрія, музика, астрономія. Педагогічними принципами Квінтіліана є:

- оптимістична оцінка можливості навчання підростаючого покоління;
- першочергове значення розумового виховання;
- перевага шкільного навчання над домашнім;
- врахування індивідуальних особливостей учнів;
- заборона фізичних покарань у школі;
- поєднання навчання з відпочинком, активними іграми, фізичними вправами [1, с. 49].

Після падіння Римської імперії в 414 р. на іспанську землю вступили вестготи і зайняли північний схід країни. У 589 р. король і вестготська верхівка залишили єретично-аріанський напрям християнства і прийняли католицизм. Простий народ був незадоволений владою і

діяннями католицької церкви, яка взяла на себе задачу навернення народів до католицизму. Як результат, початкові та середні школи, які були засновані ще імператором Августом на початку I ст. у Сарагосі, перетворилися на парафіяльні, монастирські, кафедральні та придворні.

У період з VI - VII ст. в Іспанії та інших країнах західної Європи широке поширення набуло чернецтво. Чернеча педагогіка приділяла особливу увагу моральному вихованню. Велике значення в ранньосередньовічних монастирях надавалося читанню. Дітей і дорослих, які мали на меті стати ченцями, навчали грамоті, основам культури, граматиці, письма, музики, знайомили з елементами географії, астрономії, філософського та історичного знання. Все це було необхідне для вивчення Біблії і творів церковних письменників, обчислення церковних свят, правильної організації церковного співу [1, с. 51]. Особливо слід згадати школи, засновані в Севільї на початку VII ст. Ісідор Севільський, один з найвидатніших діячів культури VI-VII ст., який багато зробив для зміцнення державності при вестготах. Севілець виступав як захисник інтересів толедського престолу на центральних і провінційних церковних соборах, був радником королів. На думку вченого Інституту загальної історії В. І. Уколова, головна заслуга Ісидора Севільського полягає в тому, що він здійснив подвижницьку працю з ідеологічної і духовної консолідації іспанського суспільства, яка вимагала систематизації інтелектуальних досягнень різних епох і визначення змісту системи освіти, адекватної вимогам часу [2, с. 176].

Діяльність Ісидора була гідно оцінена вже його сучасниками, які бачили в ньому виразника патріотичних почуттів, глибокого вченого-систематизатора, якому вдалося не тільки зберегти знання давніх часів, але і зробити їх доступними більш широкому колу людей. Твори Севільця, підсумки його праці мали величезне значення не тільки для Іспанії. Протягом багатьох століть вони живили культурне життя феодальної Європи, будучи джерелами освіченості, сполучними ланками між духовним світом пізньої античності і середньовіччя. Більшість дослідників справедливо відносять Ісидора Севільського до числа основоположників західноєвропейської культури, ставлять його в один ряд з Августином, Боецієм, Кассіодором. Ще в римські часи Іспанія була однією з найрозвиненіших в культурному відношенні провінцій імперії, батьківщиною видатних філософів Сенеки та Лукана, прославленого оратора і педагога Квінтіліана, дотепного і блискучого поета Марціала, географа Помпонія Мели, агронома Колумелли, історика Орозія. За вестготів в Іспанії ще зберігалися традиції римської освіти, функціонували школи, були багаті бібліотеки. Сучасники Ісидора високо оцінили його внесок у розвиток культури. Твори Ісидора вивчали в школах і університетах середньовічної Європи. Петрарка відзначав їхнє поширення в його час, а гуманісти називали Ісидора Севільського «останнім філологом античності» [2, с. 190].

У 711 р. на Піренейський півострів з Північної Африки прийшли арабські племена маврів, і тільки на півночі, в горах Астурії, збереглося невелике вестготське королівство. Маври принесли із собою високу культуру – матеріалістичну філософію і чудову поезію. Вони залишили на території Іспанії видатні пам'ятки архітектури. Араби відкрили в Іспанії безліч навчальних закладів: початкові школи, філософські, алхімічні, медичні та астрономічні академії, численні бібліотеки. У VIII ст. почалася Реконкіста (відвоювання територій), що завершилася в XV ст. Реконкіста справила величезний вплив на розвиток іспанського народу і його культури. З XI ст. Реконкіста стала широким масовим рухом на південь, який призвів до завоювання нових земель з наявними там містами і матеріальними цінностями, залишеними маврами.

Реконкіста мала особливе значення для кастильського селянства і міст Кастилії. Іспанські міста за своїм походженням відрізнялися від міст інших західноєвропейських країн. Вони виникали не як центри торгівлі та ремесла, а як фортеці в боротьбі з маврами (звідсіля походить і назва Кастилія – країна замків). Міста домагалися незалежності, в них виникали демократичні форми правління. Об'єднавшись з іншими містами і селищами, вони створювали спеціальні братства – ермандадес. Складався потужний народно-демократичний табір, який був заснований на союзі міст і сіл. Кастильський селянин був пройнятий почуттям патріотизму і волелюбності, свідомістю своєї незалежності і честі. Свобода і незалежність селян були закріплені спеціальними грамотами, які захищали їхні права. Всередині класу феодалів існувала

досить розгалужена ієрархія. Верхівку цього класу складала придворна знать, представники якої одночасно були крупними земельними власниками. Ці великі феодалі захопили відбиті у маврів землі. Провідну роль у війні відіграло середнє і нижче дворянство – ідалго.

Отримати дворянське звання було в той час досить легко. Спочатку словом «кабальєро» називали людини, яка приїжджала у військо верхи на коні. Достатньо було здійснити подвиг, і він відразу отримував дворянське звання. В умовах війни життя феодальної країни була простим, примітивним і позбавленим розкоші. Необхідно відзначити, що лицарство, як освічена і світська частина феодальних верств, склалося тільки наприкінці XIII в. – на півтора століття пізніше, ніж в інших західноєвропейських країнах. Велику роль у боротьбі з маврами відіграло духовенство. Католицька релігія надавала ідейне обґрунтування війні проти мусульман. Багато священнослужителів безпосередньо брали участь у військових діях. Монастирі були великими земельними власниками, а в процесі Реконкісти отримували нові землі. В епоху Реконкісти складався іспанський національний характер, цієї епохи й сягає коріння іспанської класичної культури. У процесі Реконкісти виділилося кастильське наріччя, яке заклало основу іспанської літературної мови [1, с. 70].

Важливу роль у піднесенні і розвитку кастильської мови, створенні кастильської прози зіграв Альфонс X (1221-1284 рр.), названий Мудрим. З 1252 по 1284 р. він був королем Кастилії. Багато його політичних планів зазнали краху, але праці в галузі культури увінчалися успіхами. Альфонс X був видатним ученим свого часу, він володів знаннями в таких галузях науки, як астрономія, логіка, риторика і право. Його перу належать «Загальна хроніка» – історія Іспанії; «Велика і загальна історія» – історія людства, починаючи зі створення світу; «Гімни», написані на галісійською, звід законів – «Сім частин», в якому дається систематизація середньовічного юридичного права. Альфонс X в зведенні законів «Сім частин» розробив принципи організації та режиму роботи навчальних закладів. На думку видатного іспанського педагога XX в. Карлоса Лерени, Альфонса X Мудрого можна вважати автором першого в Іспанії закону про освіту [1, с. 72].

У XIII в. в Іспанії на базі древніх коледжів та середніх шкіл відкриваються університети. Ще 1180 р. Альфонс XIII Кастильський у Валенсії заснував середню школу, яка пізніше була перетворена на перший іспанський університет. Король запросив у Паленсію з інших країн відомих викладачів теології, римського права, логіки та риторики. 1220 р. університет Паленсії отримав папський захист. У середині XIII в. був відкритий університет у Вальядоліді, 1227-28 рр. – в Саламанці. Слава Саламанського університету росла, і 1298 р. він був оголошений папою Боніфацієм III одним з найбільших і найкращих університетів Європи. 1293 р. був заснований університет в Алькале (Кастилія-Леон), але тільки до 1508 р. він досяг справжнього розквіту. 1300 р. відкрився університет у Леріда, 1354 р. – в Уеска, 1412 р. – у Валенсії, 1423 р. – в Лученте, 1446 р. – в Хероні, 1450 р. – в Барселоні, 1474 р. – в Сарагосі, 1479 р. – в Сігуенсе. Севільський університет був створений на базі «школи латинських та арабських знань», заснованої ще 1254 р. Альфонсом X Мудрим.

Середньовічний університет безсумнівно був продуктом саме західноєвропейської середньовічної цивілізації. У певному сенсі його попередниками були деякі навчальні заклади класичної давнини: філософська школа в Афінах (4 ст. до Р. Х.), Школа права в Бейруті (III-VI ст.), Імператорський університет у Константинополі (424-1453). Їх організація і програма окремих курсів нагадують середньовічні, але за часів античності ще не сформувалися необхідні для створення вищих навчальних закладів певні умови, тобто: не існувало універсальної релігії – християнства, не було потреби у значній кількості фахівців і, перш за все, теологів, політика була тісно пов'язана з релігією, влада не мала світського характеру, не існувало спеціалізації наукового знання, домінувало сільське господарство як основа економічного життя суспільства [4, с. 9].

У Середньовіччі існувало три види шкіл: нижчі, середні та вищі. Метою нижчої школи, яка створювалася при церквах і монастирях, було підготувати елементарно грамотних духовних осіб – кліриків. Головну увагу було звернуто на вивчення латинської мови, яка була мовою католицької церкви, богослужіння, молитов. Головною метою середньої школи, яка виникала при єпископських кафедрах, було вивчення так званих семи «вільних мистецтв»: граматики і

риторики, діалектики й арифметики, геометрії, астрономії, музики. Пізніше вивчення «вільних мистецтв» перейшло до вищої школи, де ці дисципліни викладалися на артистичном (молодшому) факультеті [1, с. 75]. Вища школа спочатку називалася *Studia Generalia*, що означало «загальні науки», а пізніше набула назву університета, від латинського «*universitas*» – сукупність.

Університет мав цілу низку прав і привілеїв: право вивчати не тільки сім вільних мистецтв, але й цивільне і канонічне право, теологію, медицину. У середньовічних університетах існувало, як правило, чотири факультети: молодший – підготовчий, він же – факультет «семи вільних мистецтв», артистичний, художній, філософський; старші – медичний, юридичний, теологічний [3, с. 68].

В університети приймали підлітків 14-15 років. Навчання на факультеті «мистецтв» тривало 6-9 років. Після закінчення першого циклу навчання (2-3 роки) присуджувалася ступінь бакалавра (помічника викладача), після закінчення другого циклу (4-6 років) – ступінь магістра (викладача). Маючи ступінь бакалавра, можна було продовжувати навчання на старших факультетах, яке тривало 6-8 років. У середньому потрібно 14-15 років безперервного навчання для того, щоб отримати ступінь доктора. Головне місце в програмі факультету «мистецтв» посідали формальна логіка, фізика, етика і метафізика, причому ці науки вивчалися в основному за творами Аристотеля, переведеними в XII ст. з арабської та грецької мов. Основними формами організації навчання були лекції - обов'язкові ранкові та короткі вечірні, а також щотижневі диспути на задану тему. Лекції викладачами не диктувалися, а читалися в звичайному темпі, тому після лекції студенти збиралися, щоб разом відтворити і записати її зміст. У середньовічних університетах студенти повинні були покладатися в основному на свою пам'ять. Іспити, як правило, проводилися в усній формі і носили досить формальний характер. Навчання в університетах було платним. Слід зазначити, що значну частину студентів становили діти селян і ремісників, хоча матеріально їм було надзвичайно важко: вони знімали дешеве житло у городян, перебивалися випадковими заробітками, недоїдали, злидарювали, часто були змушені переривати заняття [3, с. 153-154].

Отже, дослідивши цей етап історії Іспанії, можна підкреслити, що Іспанія – країна з давніми та багатими традиціями у сфері культури і просвітництва. З часів найрозвиненішої в культурно-економічному відношенні колонії Римської імперії країна дала людству численну плеяду чудових поетів, письменників, живописців і педагогів. Такі імена, як Квінтіліан, Сенека, Ісидор Савільський, Хуан Ліус Вівес і багато інших назавжди увійшли в історію світової культури й освіти. Іспанські школи та університети заклали фундамент для європейської освіти та подальшого її розвитку в епоху Відродження.

Список використаних джерел

1. Бликштейн Л. С. Школа, ученичество и педагогические идеалы средневековой Западной Европы и Византии / Л. С. Бликштейн // Очерки истории школы и педагогики за рубежом. Ч. 1. – М. : АПН. СССР, 1988. – С.48-75.
2. Уколова В. И. Исидор Севильский как деятель культуры раннего средневековья / В. И. Уколова // Проблемы испанской истории. – М. : Наука, 1984. – С. 176-190.
3. Уотт У. М., Какия Т. Мусульманская Испания / У. М. Уотт, Т. Какия. – М. : Наука, 1984. – 199 с.
4. *Diplomado en Educacion Social. Plan de Estudios.* – Madrid: Univ. Complut., Facultad de Pedagogia. 2001. – 10 p.
5. *Nuevo pequeno Larousse ilustrado. Diccionario enciclopedico.* – Paris: Libreria Larousse, 1999. – 1520 p.

The article is devoted to the investigation of the formation and the development of the system of education in Spain on the boundary of the XIV B.C. – XIII A.D. It is analyzed the evolutionary way of the development of secondary and high education, the foundation of the first schools and universities. It outlines a complex of factors, which influenced the definition of the content of high education at that period.

Key words: education, university, history, formation.